

LEREN – LERNEN – SAMEN LEREN

Leren, we doen het allemaal. Op de Dag van het Jodendom 2018 willen we kijken naar de betekenis van het doorgeven van de traditie in het Jodendom en het christendom. Terwijl we bezig waren met het voorbereiden van dit materiaal, bleek hoe rijk het onderwerp 'doorgeven' is. Om maar een paar vragen te noemen die hierbij opkwamen: Wat geven we eigenlijk door? Wat bedoelen we precies met 'Joodse traditie' en 'christelijke traditie'? Betekent 'traditie' voor iedere Jood of christen hetzelfde? Wie geeft de traditie door? Waar gebeurt dat, en hoe? Wat is 'leren' eigenlijk? Wat betekent 'leren' voor het kind of de leerling? Wat betekenen leren en opvoeden voor de opvoeder of leraar? Vanwege de breedte van het onderwerp heeft werkgroep Dag van het Jodendom er voor gekozen in 2018 basale vragen rond 'traditie' en 'geloofsopvoeding' aan de orde te stellen, en in 2019 dieper in te gaan op de didactische en pedagogische aspecten van het leren.

Doel van de 'gespreksstof'

Doel van deze gespreksstof is om aan de hand van een voor Jodendom en christendom relevant en voor de doelgroep herkenbaar thema, het Jodendom ter sprake te brengen. Op deze manier hopen we de kennis van en interesse voor het Jodendom als levende traditie onder christenen, met name onder katholieken, te stimuleren.

Opzet en doelgroep

Het materiaal bestaat uit een aantal op zichzelf staande suggesties voor een (geloofs-)gesprek, die wel gecombineerd kunnen worden. Bij een aantal van deze suggesties worden tips gegeven voor extra materialen en artikelen, die grotendeels te vinden zijn op internet. Mocht u dus na een gespreksavond besluiten tot een vervolgprogramma, dan kunt u hiermee aan de slag.

Het materiaal is zo opgezet, dat het met eventuele kleine aanpassingen ook in oecumenisch verband en –idealiter- in een gespreksgroep van Joden en christenen gebruikt kan worden.

1. OPWARMER: LEREN – WAT IS DAT?

Leren, wat is dat eigenlijk? In boeken over pedagogiek vind je omschrijvingen in de trant van 'het proces waardoor duurzame veranderingen in houding, kennis en vaardigheden van individuen en groepen tot stand komen'. Dikwijls worden leerprocessen gepland, denk maar aan school, maar meestal is van planning geen sprake. Mensen leren van ervaringen in alle mogelijke situaties.

Deze bijeenkomst gaat over leren in het christendom en jodendom. Maar wat zijn onze eigen ervaringen met leren? Daarover gaat de volgende opwarm-oefening.

Nodig: voor elke deelnemer 4 kaartjes of post-its en een pen.

Geef deelnemers 4 kaartjes: thuis – school – kerk/sjoel - + leeg kaartje.

Vraag: waar heb je (als kind) het meest geleerd?

Deelnemers kunnen op de lege kaart een andere plaats/omgeving invullen.

Vraag: Wat heb je daar geleerd? Van wie en met wie?

Geef tijd om in tweetallen voor te bespreken, bespreek de vragen dan plenair.

Tijd: tien minuten.

Voor de begeleider

Zorg ervoor dat deze ronde niet te lang duurt, niet alles hoeft uitvoerig besproken te worden. Vat de ronde kort samen.

2. LEREN VAN DE ANDER(EN)

Leren is een proces van blijvende verandering. Uit de opwarmer is duidelijk geworden hoe uiteenlopend dat proces kan zijn en hoe verschillend het ervaren wordt. Toch zijn er ondanks al die verschillen ook punten van overeenkomst aan te wijzen.

- Leren is iets wat je zelf moet doen. Anderen kunnen niet voor jou leren. In hedendaagse pedagogische termen: de leerling is verantwoordelijk voor zijn/haar eigen leerproces.
- Leren kun je niet alleen. Je hebt mensen nodig die met je opgaan en mensen die je voorgaan, die hun ervaringen, vaardigheden, inzicht of kennis met je delen. Dat zijn in de eerste plaats ouders of andere familieleden, buren en vrienden. Hun steun en voorbeeld zijn een voorwaarde om zelfstandig de weg door het leven te leren gaan. Daarnaast kun je denken aan leraren en begeleiders, op scholen en andere opleidingsinstituten, in bedrijven, en natuurlijk ook in religieuze gemeenschappen. Elke religie kent beroemde leraren en verhalen over de relatie tussen leraren en leerlingen.

Het gebod om te leren is het centrale gebod binnen het Jodendom, in navolging van Deuteronomium 6,1-9; we komen later uitgebreider op deze tekst terug. Voor nu is het voldoende te constateren dat het uitdrukkelijk de bedoeling is kinderen te betrekken bij het leren van de geboden. In de Bijbel vinden we verhalen over en verwijzingen naar profeten en hun leerlingen: Elia en Elisa en de 'profetenzonen' (2 Kon 2,3), de leerlingen van Jesaja (Jes. 8,16). Het boek Spreuken staat vol met goede raadgevingen van de vader aan zijn zoon. En uit Deuteronomium 4 rijst het beeld op van de Eeuwige als leraar van het volk Israël.

Ook Jezus was een Joodse leraar. Op de website www.dagvanhetjodendom.nl vind je u een bijdrage van Bart Koet over de [leermethode van Jezus](#). Hij omschrijft deze als de K.I.N.D. methode. Dat houdt in: **K**indgericht, **I**nspirerend, **N**iet negatief en **D**oelgericht. Het leren is in het Jodendom van oudsher **kindgericht**. Denk bijvoorbeeld aan de rol van het jongste kind tijdens de seiderviering en in de evangeliën aan het bekende 'Laat de kinderen tot mij komen' van Jezus (zie Mattheüs 19,13-15; Marcus 10,13-15; Lucas 18,15-17). De parabellen, het vertellen van verhalen, is een **inspirerende** manier van onderwijzen. Jezus is **niet negatief**: hij zegent juist de kinderen. Verder zijn onderwijs **doelgericht**: hij vat wat hij leert samen, zodat de leerling dit kan toepassen. Zo staat net als bij andere Joodse leraren ook bij hem 'leren om te doen' centraal.

Voor de begeleider: lees met de deelnemers Matteüs 19,13-15 en bespreek daarna het artikel van Bart Koet. Hoe lees je de tekst nu? Wat is de rol van de leraar, wat en hoe leren de leerlingen?

De pedagogiek van Jezus en andere Joodse leraren doet verrassend modern aan. In elk hedendaags handboek over didactiek en pedagogiek kun je immers lezen dat onderwijs kindgericht, positief, inspirerend en lezen dat de leerling verantwoordelijk is voor zijn leerproces. De leraar kan niet voor de leerling leren, dat moet je als leerling uiteindelijk zelf doen. Volgens diezelfde handboeken leren leerlingen pas werkelijk als zij dat wat zij leren zinvol vinden, als datgene wat zij leren betekenis voor hen heeft en als zij zelf een rol van betekenis hebben binnen het leerproces. Een leraar in de ware zin van het woord heeft als doel ervoor ter zorgen of er minstens toe bij te dragen dat de leerling op eigen benen komt te staan! De leraar maakt zich, net als de opvoeder,

uiteindelijk overbodig. Sterker nog, volgens een uitspraak in de Talmoed (tractaat Taanit 7b) de leraar kan leren van de leerlingen: “Veel heb ik geleerd van mijn leraren, meer nog van mijn collega's, maar het meeste van mijn leerlingen”.

Extra:

Het idee dat de leerling zelf een rol en verantwoordelijkheid heeft in het leren en opvoeden en niet moet worden gezien worden als passief en onmachtig, is de kwintessens van de pedagogiek van Janusz Korczak (1878-1942). Hij was directeur van een Joods weeshuis in Warschau en gaf de kinderen in het weeshuis een stem. Korczak heeft weliswaar geen uitgewerkte pedagogiek nagelaten, zijn ideeën over opvoeding als een dialoog binnen een relatie van vertrouwen hebben veel andere pedagogen en opvoeders geïnspireerd. Meer over de ideeën van Janusz Korczak kun je lezen op <http://korczak.nl/stichting/wp-content/uploads/2014/10/3.-Pedagogische-idee%C3%ABn.pdf>

3. LERNEN – WAT IS DAT?

Ingevoerd worden in een religieuze traditie is een leef- en leerproces. Die twee zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Leren dat losstaat van het leven wordt over het algemeen als weinig motiverend ervaren - een van de redenen waarom sommige leerlingen in het voortgezet onderwijs afhaken. Aan de andere kant moeten kinderen en andere leerlingen vertrouwd gemaakt worden met zaken die zij nog niet kennen, weten of ervaren hebben. Hoe kun je het leerproces zo vormgeven dat 'leren' en 'leven' geen vreemden voor elkaar zijn?

Lernen als mitswe

Met het Jiddisje woord 'lernen' (letterlijk: 'leren') wordt de bestudering van de Tora en andere godsdienstige geschriften van het Jodendom bedoeld. Het leren van de Tora is het hart van het Jodendom.

Over het belang van leren schrijft Andreas Burnier (1931-2002, pseudoniem van Catharina Irma Dessaur) het volgende:

'In het religieuze jodendom daarentegen is leren een sacrale bezigheid, en misschien wel de belangrijkste van de talloze religieuze voorschriften. Daarbij wordt veel waarde gehecht aan een eigen kritische inbreng. Als Joden van andere Joden zeggen dat zij 'heel vroom' zijn, betekent dat dan ook iets totaal anders dan in het christendom. 'Vroom' wordt in het jodendom iemand genoemd die systematisch lernt en die ernaar streeft zich zoveel mogelijk aan de overige mitswot te houden.'

(Bron: Trouw, 4 november 1995; zie <https://www.trouw.nl/home/liefst-levenslang-lernen~a0875e47/>)

In dit korte citaat wordt het nodige duidelijk over het *waarom* en *hoe* van het Joodse leren:

- leren is een mitswe, een gebod, en maakt deel uit van een hele levenshouding en levenspraktijk;
- leren gebeurt systematisch, van de leerling wordt een eigen en kritische inbreng verwacht;
- leren houdt niet op, je bent er je leven lang mee bezig.

In het boek *Joodse traditie als permanent leren*¹ van Ido Abram vertelt de beroemde Joodse geleerde Shmuel Safrai (1919 – 2003) het volgende over het waarom van leren :

“Leren is niet alleen maar een gebod, maar een manier van leven. Leren moet tot goed handelen leiden en om te weten wat goed handelen is, moet je studeren. Goed handelen betekent: weten wat je doet, hoe je het doet en waarom je het doet. Het 'hoe' en 'waarom' is belangrijker dan het 'wat'.”

In de Talmoed) vinden we het volgende verhaaltje:

“Eens lagen rabbi Tarfon en de oudsten aan [tafel] in een bovenzaal van het huis van Nitza in Lod, toen hun gevraagd werd: ‘Wat is belangrijker, leren of doen?’ Rabbi Tarfon antwoordde: ‘Doen is belangrijker.’ Rabbi Akiva antwoordde: ‘Leren is belangrijker.’ Tenslotte antwoordden allen: ‘Leren is belangrijker, want het leidt tot doen’.”

Talmoed Bavli, tr. Kidoesjien 40b

Lernen moet je leren

Om teksten te kunnen bediscussiëren moeten de leerlingen er eerst vertrouwd mee worden. Het overdragen van teksten, memoriseren en nadoen van de leraar vormen evenzeer onderdeel van het proces van *lernen* als de discussie zelf. Dat vinden we al in het Bijbelboek Deuteronomium, 6,1-9:

6,1 Dit zijn de geboden, voorschriften en bepalingen die ik u in opdracht van de Eeuwige, uw God moet leren. Volbreng ze in het land dat u aan de overkant in bezit gaat nemen,
2 opdat u God vreest, door al zijn voorschriften en geboden na te komen die ik u gebied, u en uw kinderen en kleinkinderen,
alle dagen van uw leven –
dan worden uw levensdagen verlengd.
3 Luister Israël, en volbreng ze nauwgezet.
Dan zal het u goed gaan en zult u talrijk worden in het land dat overvloedig is van melk en honing, dat de Eeuwige, de God van uw vaders, u heeft beloofd.
4 Luister Israël! De Eeuwige is onze God, de Eeuwige is de Enige.
5 U zult de Eeuwige, uw God liefhebben met heel uw hart, met heel uw ziel en met al uw krachten.
6 De geboden die ik u vandaag voorschrijf, moet u in uw hart leggen.
7 Prent ze uw kinderen in, zeg ze telkens op, wanneer u thuis bent en onderweg, als u slapen gaat en opstaat.
8 Bind ze als een teken op uw hand en als een band op uw voorhoofd,
9 schrijf ze op de deurposten van uw huis en op de poorten van uw stad.

¹ Abram, I.B.H. (1986). *Joodse traditie als permanent leren*. Kampen: Kok, 11. Geraadpleegd op de digitale bibliotheek van Crescas, www.joodsebibliotheek.nl, document <https://www.joodsebibliotheek.nl/auteur/3Eo/Ido-Abram/boek/boo/Joodse-traditie-als-permanent-leren/1/>

Opdracht:

Deel de tekst uit. Vraag de deelnemers de woorden te onderstrepen die volgens hen over leren gaan. Inventariseer ze. Wat zegt deze tekst over leren? Wat moet het (hele) volk doen? Wat moeten de ouders doen? Wat moeten de kinderen doen? Waar hebben de deelnemers hier zelf ervaring mee? Waarom moet je eigenlijk leren, volgens deze tekst? Welk beeld hebben de deelnemers daarbij? Kennen de deelnemers andere Bijbelteksten of andere verhalen die over leren gaan? Wat vertellen die over leren?

Voor de begeleider:

Lees de tekst stap voor stap, neem er de tijd voor. Let op details: betrokkenheid ('met heel je ziel'), de voorbeeldrol van ouders, leren als voortdurend proces. Maar ook: leren kun je overal en op verschillende manieren. Het is niet alleen een kwestie van woorden, het is vooral een kwestie van doen. Vraag bij de verschillende 'leerstijlen' die in de tekst genoemd worden (nadruk op gevoel, resp. intellect en fysieke handelingen) of deelnemers daar zelf andere voorbeelden van kunnen geven. Waarom zouden in deze tekst verschillende 'manieren' van leren genoemd worden?

Vat na de tekstlezing het gesprek samen en stel de vraag: wat hebt u van elkaar geleerd? Wat heeft wat we net zelf gedaan hebben met 'leren' te maken?

We hebben onder 2 de rol van de leraar nader bekeken. In het jodendom is leren 'permanent leren', een levenslange opdracht, met andere woorden: volwasseneneducatie. Wanneer er op jonge leeftijd een stevige basis gelegd is, is daarbij in principe geen leraar nodig.

Extra:

Lees Van 't Riet, P. (1995). Leren tot in de komende wereld. *Judaica Bulletin*, 8/2, 1-5 opgevraagd van <http://www.judaica-zwolle.nl/article.php?articleID=121> of <http://www.petervanriet.nl/article.php?articleID=141>

Bespreek met de deelnemers Exodus 21:22-25 zoals in dit artikel wordt aangegeven. Welke nieuwe inzichten levert een dergelijke lezing op?

Lernen als ontmoeting met de Eeuwige

Zoals we hierboven hebben gezien, is leren belangrijk omdat het n leidt tot goed handelen. Bestuderen van de halacha, de religieuze voorschriften en ethiek, leidt tot het doen van de halacha. Maar er is nog een reden waarom leren het hart van het jodendom vormt: in het leren is de Eeuwige aanwezig.

Voor de Dag van het Jodendom 2019 schreef Leo Mock '[Vier ellen](#)', over het belang van het leren van de halacha. Daarin legt hij uit hoe na de verwoesting van de Tempel in het jaar 70 gebed, waarin Gods naam aangeroepen wordt, en studie de plaats van het offer gingen innemen als punt van ontmoeting met de Eeuwige. Door te studeren scheidt men als het ware een heilige ruimte voor Gods aanwezigheid. Die ruimte wordt betiteld als de 'vier ellen van de Halacha'. Volgens de traditie van rabbi Chalafta ben Dosa is die heilige ruimte er al als je met zijn tweeën of zelfs alleen studeert.

Rabbi Chalafta ben Dosa uit Kfar Chananja zegt:

Wanneer tien [personen] samenzitten en zich bezig houden met de woorden van de Tora, dan is de Sjechina [Goddelijke Aanwezigheid] in hun midden, zoals er is gezegd, 'God zit in de Gemeente Gods [lett: 'vergadering van goden'] (Ps. 82:1).

En hoe weet ik dat dit ook voor vijf geldt?

Want er is gezegd: 'Zijn bond [letterlijk: 'dat wat men met één hand samenbindt] heeft Hij op aarde gevestigd' (Amos 9:6).

En hoe weet ik dat dit ook voor drie geldt?

Want er is gezegd: "Te midden van rechters spreekt Hij recht' (Ps. 82:1- het kleinste rechtcollege bestond uit drie personen).

En twee?

Want er is gezegd: 'Dan spreken zij die ontzag voor de Eeuwige hebben de één tot de ander en de Eeuwige luistert oplettend' (Mal. 3:16).

En hoe weten we dat dit zelfs voor één persoon geldt?

Want er is gezegd (Ex. 20:24): 'Op elke plaats waar Ik mijn naam doe gedenken, zal Ik tot u komen en u zegenen'.

Avot 3:3

Studeren en gebed zijn nauw met elkaar vervlochten. Vandaar dat de synagoge 'sjoel' genoemd, wordt, afgeleid van het Jiddisje woord 'Schule', 'school'. De synagoge, plaats van samenkomst, is een plaats van gebed en van studie.

Omdat leren zo belangrijk wordt, ontwikkelt zich een leersysteem waarin leerlingen op een bijzondere manier verbonden zijn met hun leraar en hun medeleerlingen. Omgekeerd heeft de leraar een bijzondere band met en betekenis voor zijn leerlingen. De verantwoordelijkheid van de leraar gaat verder dan het aardse; vandaar dat de ideale leraar wordt vergeleken met een engel Gods.

Voor de begeleider:

Bekijk met de deelnemers de tekst uit het kader en ga na hoe het argument opgebouwd is. Hoe worden de Bijbelteksten gebruikt? Wat moet je kennen en kunnen om zo'n tekst uit de rabbijnse literatuur te kunnen begrijpen?

Lees hierna samen het artikel van Leo Mock. Wat herkennen de deelnemers vanuit hun eigen traditie? Welk beeld of idee uit het artikel spreekt hun vooral aan?

4. LERNEN VERSUS CATECHISMUS?

Als er in christelijke kringen gesproken wordt over het doorgeven van de religieuze traditie valt al gauw het woord 'geloofsoverdracht'. Dit roept een beetje het beeld op van eenrichtingsverkeer: het overdragen van geloofsinhouden door volwassen 'deskundigen' aan anderen, meestal kinderen, die nog niet zoveel 'weten'. Bij oudere katholieken komen al gauw herinneringen naar boven aan de

catechismuslessen van vroeger, waarbij de vragen en antwoorden al bij voorbaat vastlagen en er voor de eigen vragen van kinderen en jongeren geen plaats was. Zoals een emeritus-pastor vertelt:

“GELOOFSOEVERDRACHT? De catechismus was te zeer theoretisch en dogmatisch. Je leerde met het verstand en te weinig met het hart. Het heeft dan ook bij veel mensen geen geloofsbasis gelegd, het bleef allemaal te veel ‘buiten’ en van ‘buiten af’. (...)

Natuurlijk is geloofskennis onmisbaar, maar het moet anders ontwikkeld worden. Vanuit liefhebben met ‘heel je hart, heel je ziel, heel je verstand, heel je vermogen’. Op mij maakten verhalen en ervaringen van bepaalde pastores en missionarissen wel indruk; geloven kan wel boeiend zijn. De echte hartslag kwam niet goed door in de kerk.”

De catechismus is niet door Jezus en de apostelen geschreven, maar pas ontstaan na de uitvindingen van de boekdrukkunst, eerst bij de protestanten, daarna bij de katholieken. In de catechismus stond niet de leerling centraal, maar de leer van de kerk en de verdediging van de leer tegen vijandige buitenstaanders. Eerst alleen de protestanten, later – in de 19de en eerste helft van de 20ste eeuw – ook de Verlichting. Het Tweede Vaticaans concilie (1962-65) brak met deze defensieve en vijandige houding jegens de buitenwereld. “De leerlingen van Christus [delen volop in] de vreugde en hoop, maar ook de angsten en zorgen van de mensen van deze tijd...” (*Gaudium et spes*, openingszin).* De ervaringen van deze tijd – positief (vreugde) en negatief (angsten en zorgen) – worden betrokken in het leerproces van christenen.

Tot dan toe vond de catechese hoofdzakelijk plaats via katholieke scholen. Eind jaren '60 – begin jaren '70 werd op middelbare scholen de ervaring van de leerlingen tot uitgangspunt van de godsdienstlessen genomen. Dit leidde tot de zgn. ‘seks en drugs catechese’. Het bleek ondoenlijk in één lesuur per week de brug te slaan van de seculiere ervaringen naar het christelijk geloof. Hiervan geleerd hebbende wordt sindsdien een religieuze vraag, ervaring of tekst / film als uitgangspunt voor de catechese genomen. De onderwerpen / fragmenten worden bij voorbaat gekozen met het oog op de belevingswereld en ontwikkelingsniveau van de leerlingen (elementarisatie). De verwerkingsvormen zorgen ervoor dat de eigen ervaringen en leefwereld van de leerlingen in gesprek kunnen komen met de aangeboden religieuze voorbeelden of elementen. Hierdoor wordt mogelijk dat bij de leerlingen een blijvende verandering tot stand komt in hun kijk op het thema – zonder de openheid voor toekomstige ontwikkelingen (doorgroei) af te sluiten. Door de secularisatie ontstond steeds meer afstand tussen school en kerk. Wat voorheen op katholieke scholen ‘catechese’ ontwikkelde zich tot het vak ‘levensbeschouwing’ heette. De ‘catechese’ als leerproces in het geloof werd weer een taak van de kerk zelf. Veel parochies hebben hier nog moeite mee, afgezien van Eerste Communie en Vormsel. Veel ouders voelen zich niet bekwaam om thuis het geloof bij hun kinderen tot ontwikkeling te brengen, maar vinden (zoeken) geen steun bij de parochie.

In de geest van het Tweede Vaticaans concilie is een Katechismus van de Katholieke Kerk samengesteld. Na uitvoerige consultatie van deskundigen en de volle breedte van de wereldkerk (via bisschoppen) werd de Katechismus in 1993 gepubliceerd; in 1995 in het Nederlands. Deze schatkamer van religieuze ervaringen en inzichten is een soort encyclopedie, een ‘compendium’ – een naslagwerk, maar geen catechetische methode. Voor de methodische benadering verscheen in 1997 het Algemeen Directorium voor de Catechese, een lijvig document waarin uitgangspunten van en richtlijnen voor het geloofsonderwijs in de Rooms-Katholieke Kerk verwoord worden. Daarin lezen we onder andere:

'Echte catechese verdient die naam als ze tijdens het hele traject van de vorming ertoe bijdraagt om Gods handelen zichtbaar te maken door een sfeer te scheppen van luisterbereidheid, dankzegging en gebed. Tegelijk streeft ze ernaar, door de actieve deelname van de catechisanten aan te moedigen, de mensen ertoe te brengen om in vrijheid te antwoorden.'

Algemeen directorium voor de catechese, 144-145

Vraag aan de deelnemers: Wat doet de 'leraar' hier, wat doen de volgens deze tekst 'leerlingen'?

De band tussen kerk en school is losser geworden en soms zelfs te verwaarlozen. Dat wil echter niet zeggen dat de tradities van jodendom en christendom geen rol meer zouden kunnen spelen in het onderwijs – lees daarvoor de tekst hieronder. Wat betekent deze opvatting voor de rol van de leraar en de leerlingen?

'De eigenheid van de joods-christelijke traditie bestaat erin aan te sturen op een cultuur van de ontmoeting. Mensen worden uit het eigen gelijk weggehaald en uit het structurele geweld om dat kost wat kost te verdedigen, en zij worden toevertrouwd aan elkaar. Deze cultuur van de ontmoeting en de geweldloosheid is verankerd in de fundamentele ervaring dat mensen gedragen zijn door de levende God, dat zij niet uit de palm van zijn hand zullen vallen. Wat een mens in zijn leven ook uitspookt, de barmhartigheid van God is gegeven. Niemand hoeft in Gods ogen volmaakt te zijn, mensen mogen onderweg zijn en zoeken naar de uiteindelijke bestemming van hun levensverhaal, in samenspraak met anderen. Als ze maar op zoek blijven, als ze zich maar toevertrouwen aan anderen, en niet bij de pakken gaan neerzitten, ontmoedigd door doemdenkers of verleid om zich te laten ompraten door religieuze zingevers op de markt die kortstondig spiritueel herstel "verkopen".'

Uit: Bert Roebben, Waarden: de moeite waard? Enkele gedachten bij een "nieuw" leergebied in het basisonderwijs

<http://www.waarden.org/studie/hoeken/2artikelen/roebben/>

5. Achtergrond: het leerhuis

Wie op internet gaat zoeken naar informatie over 'lernen' stuit al gauw op het woord 'leerhuis'. Ga je vervolgens zoeken op het woord 'leerhuis', dan stuit je al gauw op zaken die niets met 'lernen' of Jodendom überhaupt te maken hebben. De naam 'leerhuis' is blijkbaar aantrekkelijk als uithangbord voor allerlei al dan niet educatieve en levensbeschouwelijke activiteiten.

Het woord 'leerhuis' is de vertaling van het Hebreeuwse *beet midrasj*, de studieruimte waarin Joden samen kwamen en komen om teksten uit hun traditie te lezen en te bespreken. Die ruimte is meestal te vinden in een synagoge of in een jeshieve, een Talmoedhogeschool. In het vroege rabbijnse jodendom wordt het woord 'leerhuis' ook wel gebruikt in de zin van institutie, ter onderscheiding van de gerechtshoven. Het leerhuis ontstond na de val van de Tempel in het jaar 70 en ontwikkelde zich tot verschillende 'scholen' of richtingen.

In de twintigste eeuw ontstond in Duitsland een nieuwe vorm van leerhuis. In 1920 richtte de Joodse theoloog en filosoof Franz Rosenzweig (1886-1929) in Frankfurt het Freie jüdische Lehrhaus op. Dit leerhuis richtte zich op ontwikkelde Duitse Joden die op zoek waren naar hun Joodse identiteit. Rosenzweig nam de naam 'leerhuis' over van het traditionele joodse onderricht en gaf hier een nieuwe invulling aan. Pedagogisch uitgangspunt was de ontwikkeling van partnerschap. In plaats van

frontaal onderricht koos het Lehrhaus voor het samen ontdekken en samen lezen van teksten. Men nodigde bekende docenten uit, ook uit de natuurwetenschappen. Het hoge niveau, het enigszins elitaire karakter en de inhoudelijke bijdragen maakten dat niet alle Joden zich aangesproken voelden door het Lehrhaus. Het werd door de orthodoxe gemeenschap van Frankfurt bijvoorbeeld geboycot. Desondanks was het Lehrhaus in Frankfurt zo'n succes, dat het navolging vond in andere Duitse steden. In 1938 moesten het leerhuis op last van de nazi's zijn deuren sluiten.

In het midden van de jaren 1960 begint een nieuwe vorm van leerhuis, als een 'vrije, ondogmatische gedachtewisseling tussen joden en christenen rond de Schrift'.² Dit resulteerde in de jaren '70 en '80 in een groot aantal initiatieven, die vooral in protestantse kringen op de nodige belangstelling konden rekenen. Van die talrijke leerhuizen is nog een aantal over. Verder zijn het vooral protestantse gemeenten die bijeenkomsten over Jodendom en het lezen van de Schrift organiseren.

Adressen in Nederland:

Pardes: <http://stichtingpardes.nl/>

Leerhuis Zwolle: <http://www.judaica-zwolle.nl>

Leerhuis Arnhem: <http://www.arnhemseleerhuis.nl/>

Leerhuis Limburg Meerssen: <http://www.leerhuislimburg.nl>

Voor een Joods publiek: Crescas – <https://www.crescas.nl/>

Veel voor iedereen digitaal toegankelijke columns, artikelen, video's enz.

² Zoals gedefinieerd in Poorthuis, M. & Salemink, Th. (2006). *Een donkere spiegel. Nederlandse katholieken over joden, 1870-2005 – Tussen antisemitisme en erkenning*. Nijmegen: Valkhof Pers, p. 681